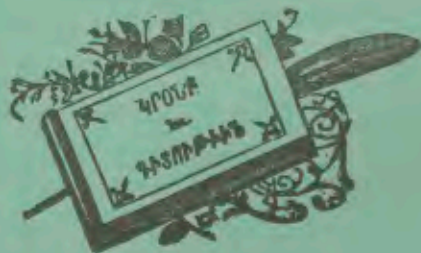

ՊԱՏԿԵՐ

ՀԱՆԴԵՍ ԿԻՍԱՄՍԵԱՅ

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 20

1 փետրուար 1898

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

ՏՊԱՐԱՆ.

ՀԻՎԷԼԷԿԵԱՆ

Պապը Ալի ճատտէսի Թիւ 20

1898

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

— — —

- 1 Ընտանեկան Աստեղաբաշխություն.
- 2 Յիսներեակ Յոբեղան Վ. Հ. Դարեգին Զարբանուշեան
Մխիթարեան վարդապետի.
- 3 Հանգիստ Արհի. Գրիգորիս Արքեպիսկոպոսի Բելիոյ.
- 4 Յաղագս եռքեան Աստուծոյ.
- 5 Օրենսդրություն Օսմանեան ըստ ծիսի Անաթոլոսոյ.

Պ Ա Տ Կ Ե Ր

Հ Ա Ն Դ Ե Ս Կ Ի Ս Ա Մ Ս Ե Ա Ց

Որերորդ Տարի

թիւ 20

1 Փետրուար 1898

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԱՍՏԵՂԱԲԱՇԽՈՒԹԻՒՆ

(Շարունակութիւն տես քիւ 19)

47. Թ. Որերուն կարճնայն ու երկարելն եղանակներու վաւարիտութեան պատճառն է. — Եղանակներու երեւոյթն եւ դեռ յառաջիկային դպիք քանի մը զմուտարութիւններ պարզելու համար՝ հոս հարկ է որ Սիրելի քանի մը սահմաններ կամ բացատրութիւններ տամ Քեզ, նոր բառեր դուցէ թէ պիտի լըսես. այլ վնասելու չես. վասն զի ընտանեկան են ասոնք, եւ տան մէջ անգամ դորձածելիք:

48. Որ եւ է բան որ ինքն իրեն ձգես միջոցին մէջ՝ վար կ'իյնայ. նոր զիտութիւն չէ այս, ամեն ոք զիտէ. բայց ամեն մարդ չզիտէ թէ ինչ է ասոր պատճառը. Երբ քար մը վերէն իյնայ՝ ուղիղ գծով կ'իջնայ. այդ ուղղութիւնն Գազարնախայեաց կը կոչուի. երկրիս վրայ ուր որ զազաթնահայեաց զիծ մը երկընցուի՝ ճիշդ կեդրոնը կը զիտէ:

Այդ զազաթնահայեաց զիծը մտքով երկնցուր մինչեւ Քու զիտուդ վրայիս զերն, եւ վար իջեցուցելով անցուր կեդրոնէն եւ միւս կողմէն հասցուր մինչեւ երկինք. Քու գըլխուդ ուղղութեամբ դէպի երկինք համառ դժին ծայրն Գազարնակէտ կը կոչուի կամ Զենիթ. իսկ մեր հակառէից գըլխուն վրայէն դէպի երկինք երկարող գժին ծայրը՝ Սուգակէտ կամ Նաւոթի մեզի համար. մինչ իրենց համար՝ հակառակն է:

49. Գիտենք որ զուտի մը վրայ ուղածնուս չափ բեւեռէ

բեւեռ չըջանալնէր կրնանք գծել հաւասար մեծութեամբ. ասանք միջօրեական կը կոչուին:

Եթէ Դու զէպ ի վեր երկինք նայելով՝ մտքովդ ահագին չըջանակ մը գծես՝ բեւեռային ստողէն սկսեալ, (եւ Քու գագաթնակէտէդ անցունելով), կ'ունենաս երկնային միջօրեականն. աշխարհադրական միջօրեականին համապատասխան, որ բեւեռէն սկսելով եւ Քու ստքիդ տակէն՝ կ'երկարի մինչեւ միւս բեւեռ:

50. Քու երկնային միջօրեականիդ վրայէն անցնող աստղին անցքն բարձրութիւն կամ բարձրադետ կը կոչուի. վասն զի ամենէն բարձր կէտն է Քեզի համար, ուսկից պիտի սկսի խոնարհիլ, Բոլոր աստղերը՝ ինչպէս կը տեսնենք՝ գրեթէ 12 ժամ ուան մէջ արեւելեան կողմէն կ'ելլեն, կը բարձրանան մինչեւ կէտ մը, ապա կը մտնեն արեւմուտք. Իրենց ամենէն բարձրացած կէտը՝ այդ աստղին բարձրադետն կ'ըսուի: Արեւն եւ Լուսին եւ Աստղեր երկնային միջօրեականներու վրայ կը շրջին, ըստ մեր աչքին երեւցածին: Այսպէս Արեւական բարձրադետն՝ Միջօրե կամ կէս օր կ'ընէ մեզի, իսկ 12 ժամ յետոյ կէս գիշեր. վասն զի միւս կիսագնտին բարձրադետին վրայ է: Մեր կիսագնտին երկնային միջօրեականին բարձրադետն՝ վերին կը կոչուի, իսկ միւսն՝ ստորին:

51. Ինչպէս որ Դու երկնային եւ երկրային միջօրեականներ ունիս, այսպէս նաեւ երկնային զուգահեռականներ. այսինքն է աստղերուն գծած ընթացքը: Իւրաքանչիւր զիտողին համար իր գագաթնակէտէն անցնող չըջանակը՝ զուգահեռական մ'է իր աշխարհադրական նոյն չըջանակին, որ ստքին տակէն անցնելով կը չըջապատէ Երկրագունտս: Երկնային մեծ չըջանակին մէջ զսնուելով Երկրագունտս՝ կրկին համակեդրոն շրջանակներ կը ձեւացունէ անոր հետ. որով եւ իրարու զուգահեռական: Ուստի երբ աստղ մը զիշեր ատեն Քու գագաթնակէտէդ անցնի՝ Քու զուգահեռականէդ կ'անցնի կ'ըսենք. — Այսչափ:

52. Չգիտեմ դիտած ես թէ ոչ. ձմեռնային արեւադարձէն յետոյ (գեկտ. 22) քանի մ'օր յաջորդաբար ուշ դիր, Արեւն երթալով օրէ օր կը բարձրանայ երկնքին վրայ զէպ ի միջօրեական. եւ այսպէս մինչեւ ամառնային արեւադարձն: Այն օր իր բարձրակէտին հասած է Արեւն, եւ նորէն կ'ըսկսի խոնարհիլ. այնպէս որ վեց ամիս յետոյ իր ամենէն խոնարհ կէտն կը հասնի դարձեալ: Դիտած ես զուցէ եւ կամ կրնաս զիտել՝ որ այդ

ամենէն բարձր եւ ամենէն խոնարհ կէտերուն ճիշդ մէջ տեղը կը հասնի երկու գիշերահաւասարներուն: Որով մեր կիսագնտին վրայ՝ երբ Արեգակն իր բարձրակէտն հասնի՝ ամառնամուտ է, ձմեռնամուտ՝ երբ խոնարհ կէտին վրայ է, ասոնց միջին կէտերէն մին աշնանամուտ է, իսկ միւսն գարնանամուտ:

53. Ստիպոյն Արեգական միջօրէական բարձրութիւնն սերտ յարաբերութիւն ունի օրերուն տեւողութեան եւ եղանակներուն հետ: Քննենք.

Մենք բուն օր ըսելով կը հասկնանք ընտանեկան լեզուով Արեգական ելլելէն մինչեւ մուտքը: Արդ, գարնանային գիշերահաւասարէն սկսեալ երբ օրերը կ'ըսկսին մեզմիւ երկարիլ՝ Արեւն մեր հորիզոնին վրայ աւելի կը մնայ քան հարաւային կիսագնտին: Արեւու ջերմութիւնն՝ որով բնութիւնն կենդանութիւն կ'ըզգնու՝ մեր կիսագնտին վրայ կ'աճի. վասն զի գիշերները համառօտ ըլլալով՝ հողը չկորսուցըներ օրուան մէջ Արեւէն ստացած տաքութիւնը. որով յաջորդ օրը նորէն կ'առաւելու: Դիտած ես արդեօք որ ամենէն տաք օրերն ամառուան արեւադարձին օրը չին, այլ քանի մը շաբաթ յետոյ:

Ընդհակառակն երբ օրերը կը կարճնան եւ գիշերները կ'երկընամն մեր կիսագնտին վրայ՝ (միւս կիսագնտին վրայ հակառակն)՝ Արեգակը մեր հորիզոնին վրայ քիչ ժամանակ կը մնայ, որով երկիրս օրուան մէջ ստացած ջերմութիւնէն շատ աւելին կը կորսուցընէ գիշեր տառն. եւ կը հասնի ձմեռը:

54. Մարտի գիշերահաւասարին կ'ըսկսի գարունն՝ եւ ոչ թէ դեկտեմբերի արեւադարձին: Վասն զի մինչեւ մարտ 22 երկիրս ընդունած ջերմութիւնն եւ կորուսածն հաւասարակը՝ ունելով՝ կ'ըսկսի օրական տաքութիւնն աւելնալ եւ կորուստը նուազիլ:

Աշունն հակառակ ընթացքով Սեպտեմբերի գիշերահաւասարին կ'ըսկսի եւ ոչ յունիսի 22 ին, արեւադարձին օրը. վասն զի թէպէտ եւ այն օր կ'ըսկսի Արեւն միջօրէականին վրայ խոնարհիլ եւ տաքութեան ստացումը նուազ է քան կորուստը, բայց մինչեւ Սեպտ. 22 հազիւ հաւասարակշռութիւնին կը գտնեն ստացումն եւ կորուստն: Անկէջ յետոյ գիշերներն աւելի երկայն ըլլալով՝ միշտ կորուստն աւելի է, որով օրերը կը ցրտեն:

Զմերուան քունէն կ'արթննայ բնութիւնն գարնան. աշնան յոգնած է այլ եւս, կը դառնայ ի քուն: Նման է մեզի, օրն ի քուն յոգնելով գիշերը քուն կ'ուզենք:

Այսպէս ես ալ՝ Սիրելի, յոգնեցայ մինչեւ հիմայ գրելով . ժամը տասն է . Քու աչքերդ ալ ահա կը գոցուին . Դիչեր բարի . երթանք ու հանգչինք . Վաղը կը տեսնուինք :

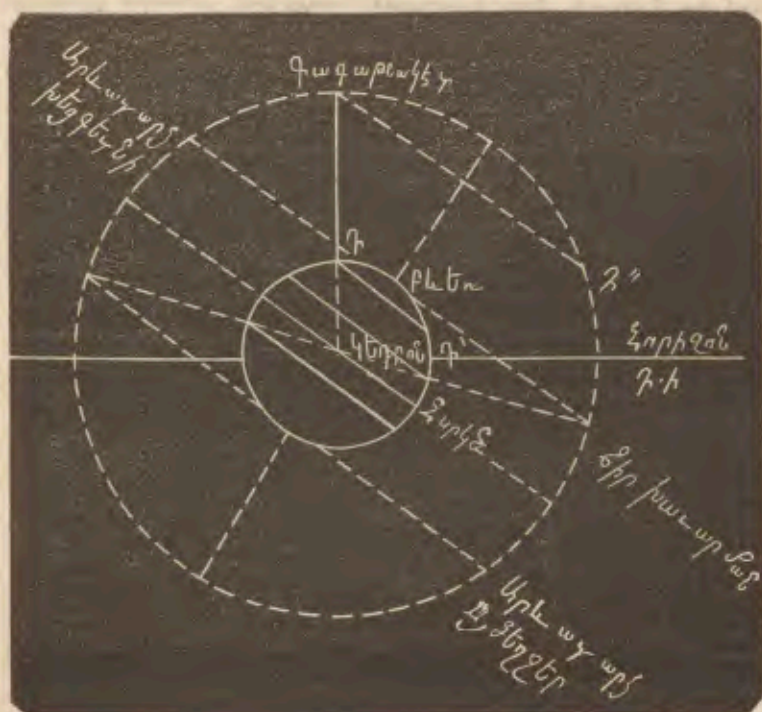
55. Դիչերն անցաւ եւ ահա օրն սկսած է . այս գիշերուան եւ օրուան նմանութիւնը չե՞ս տեսներ տարւոյն եղանակներուն վրայ Առաւօտուն եւ երեկոյեան Արեւը ցած է մեր հորիզոնին վրայ . օրուան սկիզբն է այդ եւ կատարածն . նոյն իսկ ամառուան ամենէն տաք օրերուն՝ առաւօտուն եւ երեկոյեան մեզմէ ջերմութիւնն . վասն զի արեւուն ճառագայթները ծուռ եւ հակած են այն ատեն . մինչդեռ կէս օրին շեշտակի կը նային երկրիս վրայ ամառ ատեն . որով աւելի տաք եւ աւելի լուսաւոր են . Այսպէս Դեկտեմբերի 22 արեւադարձին՝ արեւուն ճառագայթները բոլորովին հակած են երկրիս երեսն , չեն թափանցեր մէջը . որով տփար ջերմութիւն մը կ'ընդունի , չկրնար ճառագայթել մթնոլորտին մէջ , գիշերներն երկայն են , ընդունածէն աւելին կը կորսուցընէ . ցուրտ կ'ընէ . ձմեռ է . Քայլ առ քայլ արեւը կը բարձրանայ միջօրէականին վրայ , ճառագայթները շեշտակի կ'իջնեն երկրիս երեսին , Յունիս 22ի արեւադարձն է . գիշերները կարճ են . օդը տաք է , ամառ է . տարւոյն կէսօրն :

56. Երկրիս արեգական շուրջն կատարած շրջանին ամբողջ երեւոյթն զիտելու համար՝ հետեւեալ (Ձեւ 7) պատկերը կը գծեմ . ուշ դիր , օգտակար է յոյժ :

Ենթադրէ թէ մեծ շրջանակն երկնային միջօրէականն ըլլայ , որ երկրիս կ'ընկերանայ թերատաձեւին վրայ . հոս արեւադարձ ըսուած գիծն այդ թերատաձեւն է : Դու եւ ես կեցած ենք հիւսիսային կիսագնդին վրայ ուր նշանակուած է Դ , մեր գագաթնակէտը յայտնի է . Դ եւ Դ' մեր երկրային զուգահեռականն է . իսկ Մ եւ Մ' գագաթնակէտն եւ Դ' մեր երկնային զուգահեռականն , որ երկրայինն զուգահեռական է . Մ' եւ հորիզոնը յայտնի է :

Երկրիս առանցքն՝ այսինքն է բեւեռն՝ գիտենք որ ծած է , ուղղահայեաց չէ . որով թերատաձեւը Քու հորիզոնէդ կէս մը վեր է եւ կէս մը վար . Արեգակն վեց ամսուան ընթացքին մէջ երկնային թերատաձեւին զանազան կէտերուն վրայ կարծես կը շրջի , որով ամեն օր երկրային թերատաձեւին վրայ կը յառաջանայ . Երբ Հասարակածէն կէս մը վար եղող թերատաձեւին ամենէն ցած կէտը հասնի՝ կ'ունենանք Դեկտեմբեր 22ի Ձմեռ .

նային Արեւադարձն, որ կ'ըսուի նաեւ Արեւադարձ Այծեղջերւ հարաւային կիսագնդին վրայ է այս, հոն ամառ է, իսկ մեզ ձմեռ: Իսկ երբ թերատաձեւին ամենէն բարձր կէտը ելլէ՝ կ'ուշ նենանք յունիսի 22, Ամառնային Արեւադարձ, կամ Արեւադարձ Խեցցետնի. մենք ամառ ունինք, իսկ հարաւայինը ձմեռ: Իսկ այս երկուքին մէջտեղ կ'ունենանք երկու Գիշերահաւասարներ:

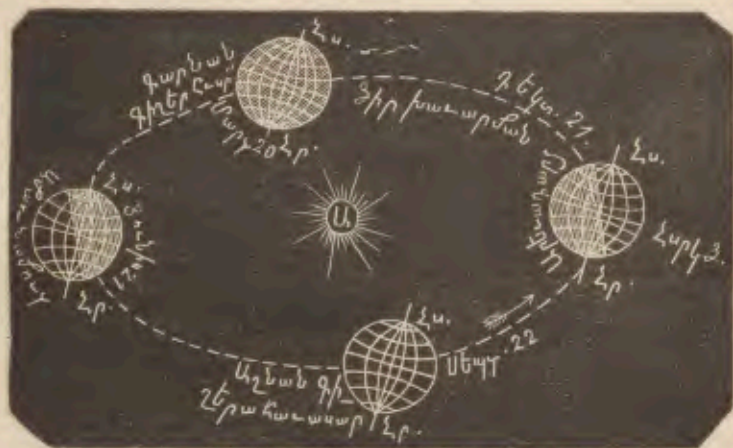
Ձև 7

57. Որ եւ է շրջանակ 360 աստիճան է. այսպէս թերատաձեւն ալ շրջանակ մ'է 360 աստիճանաւ: Եթէ Հասարակածին վրայէն Արեւուն անցած կէտը առաջին աստիճան ըսենք՝ Գիշերահաւասար կ'ունենանք, 90 աստիճան հեռուն կ'ունենանք Արեւադարձ մը, իսկ դեռ 90 աստիճան (180°) հեռուն՝ միւս Գիշերահաւասարը, նորէն Հասարակածին վրայ. դեռ 90° հեռուն (270°) երկրորդ Արեւադարձը. եւ 90° (360°) առաջ երթալով՝

կը հասնինք սկիզբը : — Այս երկու Արեւադարձները երկրիս Հասարակածին հետ զուգահեռական շրջանակներ կը կազմեն նոյն հեռաւորութեամբ, որուն Այրեցած գօլի կ'ըսենք Աշխարհադրութեան մէջ, ինչպէս գիտես 23 ու կէս աստիճան լայնութեամբ: Այդ տեղի բնակիչները տարին երկու անգամ ճիշդ իրենց զագաթին վրայ շեշտակի կը տեսնեն արեգակը:

58. Ահա տեսանելի պատկերի (Ձեւ 8) մէջ դիտենք հոս, երկրիս Արեւուն վրայ կատարած տարեկան շրջանին գլխաւոր չորս դիրքն:

Կը տեսնեն հիւսիսային բևեռին վեց ամիս շարունակ գիշերն, Աշնան Գիշերահաւասարէն մինչեւ Գարնան Գիշերահա-

Ձեւ 8

ւասարն. եւ ընդհակառակն Մարտի 20 էն մինչեւ Սեպտ. 22 ամառ ատեն վեցամսեայ ցերեկն: Տես Ձմեռուան Արեւադարձին ատեն հիւսիսային կիսագնդին կարճ օրերն՝ մինչեւ Գարուն ինչպէս կ'ըսկին երկարիլ. Գարնանամուտէն մինչեւ Ամառնամուտ երթալով կ'աճին մեր ցերեկներն, հարաւայինն հակառակն է. մինչեւ Աշնանամուտ կ'ըսկին իջնել եւ ցերեկ ու գիշեր կը հաւասարի. իսկ մինչեւ Ձմեռնամուտ դեռ աւելի կ'իջնեն ցերեկներն : — Այս ամբողջ ըսածնիս երկրիս կլիմային փոփոխութեան պատճառն է. ասկէց կը հասկըցուի՝ Բարեիառն դօտիներու չորս՝ մինչդեռ Այրեցած դօտեաց եւ Բեւեռային դօտեաց միայն երկու եղանակ ունենալն:

(Շարայարեկի)

ՅԻՍՆԵՐԵԱԿ ՅՈՐԵԼԵԱՆ

Պ. Հ. ԳԱՐԵԳԻՆ ՋԱՐԲԱՆԱԼԵԱՆ

ՄԻԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ

Կը յիշեմ օր մը, սրտիս բաբախումէն եւ մտքիս դարգացումէն շատ առաջ. օր մը՝ յորում ոչ գիշեր էր եւ ոչ տիւ. յորում այսօրուան ապրողներէն զուրկ էր աշխարհս. լոյս էր՝ այլ մեզ խաւար արջնաթոյր. ոչ մենք՝ ոչ մեր ծնողք՝ եւ ոչ ծնողաց ծնողք տեսած էին տակաւին այն Արեգակն՝ որ սիրտ ու մտքի լոյսն է եւ լոյս, այդ օր՝ մինչ երկու զար եւ աւելի առաջ՝ լսեցի ձայն մը.

«Եւ լուայ, խոխոյաձայն պըղպըջակէր եփրատէս,

«Ի խոր խորոց վըհին ալուց ժայթէր արտաքս ջուր վըճիս:

Ընդարմացայ, կը խորհէի անցելոյն վրայ:

Ո՛րչափ փոփոխութիւն. լերինք՝ բլուրք եւ հողն այն յաւտակին՝ պղնձի երկնից կաթիլ մ'արտասուուաց պասքեալ ծարաւիքն՝ ամենալիր յագուրդով՝ խայծեալ պտղովք՝ ասոք ասոք երախայրեօք զլխակոր՝ ակաղձուն բերքով ծանրաբեռն կ'ընծայուէին տեսութեան: Զուարթ Արեւն կը վառէր: Քանի՜ սկնապարար էր տեսիլն:

Բարձր սարի մը ծայրն էի. չուրջանակի լերանց չղթայքն ալէտաւան ելեւէջով կը պարսպէին անձան աչքերէ խորհրդաւոր այդ երկունքն:

«Դարիւ դարիւ թաւալղոր անկեալ բնդ դահ եւ ընդ ժայռ

«Զեղոյր, կրթեալ յապուշ որ զառաջինն ետես զայն:

Ծարաւին ջուր կ'ուզէ եւ խաւարն լոյս: Եւ բաւ է:

Եւ ինչ քան զայդ աւելի հսկայական եւ անորժ. զի մինչ երկինք արատոյ վէմ գոգցես զարձամ՝ երաշտ եւ հուր կը տեղան, ապառաժուտ վիմին անջրդի ծոցէն նորահրաշ տեսեամբ:

ի յագուրդ պատքեայ ծարաւելոյն յորդառատ գետ կը բղխի Մխիթար։ Այսպէս էր ձայնն։

«Այլ ինչ նոր՝ եւ իմ Մուսայդ աչկունք դիտեն յայդ տեսիլ,
«Մխիթար՝ զերդ բիւրակնեանն ծաղկաճեմ ի ջուր վըճիտ
«Յարդեալ աղբիւր երագավազ հեղեղասաստ ուղխիցն ի թափ
«Մինչ ի Հանդրին ահեղագոչ ծաւալանայ շրջասփիւռ։

Եւ որպիսի երոզութեամբ եւ ինչպէս յորդառատ, այլ մասնաւոր որքան վեհիմաց հանճարոյ պտոյտներով։ Սերաստածինս այս մինչեւ Անդրիականի հիւսիսային ափունքն՝ ընդ ժայռ եւ ընդ քար բաբախիլով, լերանց եւ բլրոց ոտքերն թանալով, ընդ խոչ եւ ընդ խութ թաւալգլոր, համատարած ծովերու ալեաց վրայ սահելով կուտակ կուտակ կը ծովանայ ի վեհէժ։

Եւ միթէ աւելի ինչ պէտք էր ըսելու՝ թէ Արդարեւ զահի հարեալ եմ եւ դողամ։ Եւ ինչ քան զայս աւելի՝ ըսելու՝ թէ Մասն Աստուծոյ է ի դմա։

Երկիր մը՝ ուր ջրամբարքն լի են՝ ծարաւի չմնար։

Մարդկութեան ծարաւն կրկին մանաւանդ ըսին մեզ. Գիտութեան՝ մտաց լոյսն, եւ Անհունին՝ սրտի կայծն։ Եւ Մխիթար իր համբարքն կրկնակի ոռոգեց. Կրօնից եւ Գիտութեան կենսատու ջրովն։

«Ի խորչ մի անդ Հանդրին սփանց կուտակ կուտակ ծովացեալ,
«Եւ զսերկեանս այս Յիսնեբեակ անդրաձայնէ ի Վոսփոր։ ...

Եթէ տարիներ դեռ եւս չգլորեցան՝ եւ ահա Մխիթարայ վեհապաշտ Ուխտին տասնեակ մը՝ գուցէ թէ աւելի՝ հոյակապ Զաւակաց Յիսնեբեակ Յոբելեանն հռչակուեցաւ։ Ոչ մին միւսէն նուազ արժանաւոր, այլ ամենքն ալ բարձր եւ մեծ՝ հանճարով եւ տաղանդով եւ առաքինի օրինակներով։

Պատկեր՝ որ միշտ զգայուն է Առաքինեաց հանդիսին՝ կ'ողջունէ ըղձակաթ՝ զրչաւ-հեռուէն՝ այլ սրտիւ շատ մօտէն՝ ի Հանդրին ափանց առ մեզ ի Վոսփոր ժամանած Յիսնափնանս աւետող հրեշտակքն։

«— Հիմ ի պահուս ահագնագոչ մրմոռեալ անդր քան զքնոյթ
« Կորգես ծով սիրտ ի յանձնէս ալիք զալեօք յորձանապտոյտս

Միւթարայ՝ կ'ըսեն այսօրուան հասած անեղագոչ աւետա-
բեր ալեակքն՝ Յիսնեբեակ աստղ մ'ալ ծագեցաւ բնածին երկ-
նից վրայ:

Վ. Հ. Գարեգին Վ. Զարբանալեան Կ. Պոլսեցի, անծանօթ
դէմք չէ Հայ ազգին Դպրութեանց մէջ, Տառնեւութ տարեկան
մատաղատի՝ մտաւոր եւ հոգեւոր վարդապետութեանց կրկնակի
ցուպն ի ձեռին՝ կ'ըսկի Բարիք քնեղ կոչուած ասպարիզին բն-
թացքն: Ո՛ր ոք Մայրաքաղաքիս բնակ՝ որ չիչէ՝ ականատես
կամ ականջալուր՝ դրեթէ քառասուն տարիներ առաջ սոսկալի
համաճարակ ակտին դէմ այն աներկիւղ Հրեշտակին՝ անձնուի-
րին Եղբարց Վ. Հ. Գարեգին վարդապետիս զոհողութիւնքն:
որ տնէ տուն՝ դռնէ դռն՝ ամայացեալ փողոցներու մէջ ամե-
նահաս օգնական կը հանդիսանայ տառապեալ հաւատացելոց:
Ո՛ր ոք՝ ոչ միայն Քաղաքիս բնակ՝ այլ ուր որ հայերէն դպրու-
թիւն եւ մատենադրութիւն տեսնուած է՝ ականատես վիայ չը-
կանգնի՝ թէ Սա այս է մեր տոհմային Դպրութեան եւ Մատե-
նադրութեան վրայ յարատեւ աշխատողն՝ գրողն եւ վճռող, Եւ
օտար Մատենադրութիւնն՝ Յունաց եւ Հռովմայեցւոց՝ միթէ
իրեն չննք պարտի: Հայ Մատենադրութեան Պատմութիւնն
դեռ անցեալ տարի լոյս կը տեսնէր ի Վենետիկ, Եւ այսօր զըր-
եաթէ եօթանասնամեայ ծերունի մ'է, անդուր եւ յարատեւ
վաստակոց Հայրս:

Ահա թէ ինչ եւ ոյր համար մեզ հասած ձայնն:

« Ուղղութեանց եւ հանճարոյ ասէ ծագեաց Յիսնեմեակ,
« Յառաջադէմն այն Գարեգնոյ՝ որ յաննըւած կամս եւ ի
ճիգ՝

« Զտոհմային Դպրութեան ելոյծ խաւար զթանձրամած,
« Եւ զինչ վտակ աննախանձ արբոյց զհողն ծարաւի:

Սէր եւ Միութիւն գերադոյն զօղք Տիեզերաց:

Միւթարեան Միաբանութեան Պատուական Հարքն որ ի
քաղաքիս՝ փութացան ալէզարդ Յորելեարիս բաղմավաստակ
տքնութեանց արդիւնալից ելից յիսնեմեկին պսակումն անմա-

Հացունել ի սիրտ այն աղգին՝ որոյ մտաւոր եւ հոգեկան զարգացմանն համար նուիրած էր Դա իր կեանքն: Մոտալի ծովափանց Վրայ տիրող Մխիթարայ տունն յունուարի 15/27 ին ցրնծութեան յարկ մ'էր. հոն եղբայրական սիրոյ էութիւնն անձնաւորեալ կր խայտար, կրօնից վեհ սրբութիւնն եւ հնաւանդ պարզութիւնն արձանացած էր անդ. Գիտութեան եւ հանճարոյ տեսարանն պարզուած էր:

Մոտալի Մխիթարեան Վանատան բազմաշխատ Տեսուչ՝ Վ. Հ. Մեսրոպ Վ. Սահակեան իր եռանդուն եւ արդիւնաշատ ձեռնտու եղբայրներով չէր խնայած եւ ոչ ինչ հանդիսին բարեկարգութեանն եւ պայծառութեան: Հեռաւոր գաւառներէ Յոբելեարին Աշակերտք կամ Պաշտօնակիցք՝ աւանց ցրտասորսուռ օդոց խստութեան երեսէն վարանելու՝ խմբուած էին յայդ յարկ սրբաբոյր Աստուածապատիւ Հոգեւոր Տեառն ներկայացուցիչ կր հանդիսանար Գեր. Արհիպատիւ Արքիարեան եպիսկոպոսն: Մխիթարայ վերնական Տան Քաղաքիս ներկայացուցիչն Վ. Հ. Թադէոս Վ. Թուռնեան կը պատկերայունէր իւր Պատուական Ուխտն: Քաղաքիս Մխիթարեան Մեծաւոր Վ. Հ. Դաւիթ Վ. Նազարեթեան եւ բոլոր Ուխտակիցք ներկայ փութացեր էին գտնուիլ. վասն զի ուր Մխիթարայ սիրտն տրոփէ՝ ի խինդ կամ յարտառուս՝ հոն են Մխիթարեանք. ոչ ցրտաշունչ հողմն՝ ոչ մրրկալից ծոփն՝ եւ ոչ մի դժուարութիւն արգել չէ կարող ըլլալ անոնց. այսչափ մեծ է Մխիթարեան Սէրն եւ Միութիւն:

Որչափ ալ մարմնով հեռի Ս. Ղազարու Սրբարանէն եւ Յոբելեարին տեսութենէն՝ սակայն սիրտ եւ միտք հասարակաց յայդ կէտ կեդրոնին պարձած էին: Բարեկազմ իմն զուգութեամբ Ալեգարդ Յոբելինաւորին հարազատ եղբայրն՝ ոչ իւրը պակաս քան զնա՝ Գեր. Սահակ Վ. Ծիգմէճեան իւր եղբօր կենդանի պատկերն կը կանգնէր առհասարակ հանդիսականաց առջեւ:

Բարեկամաց եւ ծանօթից խումն լուզմութեան ներկայութեամբ վանական հանդիսաւոր Պատարագն մատոյց Գեր. Եպիսկոպոսն Վանատան Մատռան մէջ: Պարզ եւ սրտադրաւ էր ամենն: Անմեղ մանկութեան մաքուր սրտերուն թոթռուն ձայնն խառնուելով իմացող սրտերու ղգայուն շեշտին հետ՝ կ'ողեւորէր ունկնդիրքն: Այսպէս Պատուական Յոբելինաւորին առաջին Քահանայազործութիւնն՝ կէս զար առաջ Հանդիսական

ծիծաղկոտ ափանց խաղաղիկ լճակին կարմիր վանուց սրբազան բեմին վրայէն մատուցուածն՝ ամելով ի յուշ հասարակաց Հարց եւ Եղբարց:

Նոյն չեչտերն էին, նոյն եղանակն, նոյն սեւանեան երա- ժըշտականն եւ արարողութիւն . քանի՞ քանի՞ անմեղութեան աւուրց քնքշիկ յուշեր զարթուցին յիս այս սահած ժամերն:

Ճոխ եւ բազմախորտիկ սեղանն կազմուած էր. բազմա- կանք իրենց տեղերն գրաւած՝ զուարթ եւ կայտառ ոգեւոր- ութեամբ կը խօսակցէին. յառաջագահ բազմած էր նոյն Արհ. Դեր. Եպիսկոպոսն: Առաջին բաժակն կ'առաջարկուէր Ռւխտին տեղական Մեծաւորին կողմէ Աստուածապատիւ Հոգեւոր Տի- րոջ եւ Արհիպպատիւ Ներկայացուցչին կենաց . ծափահարու- թեանց եւ կեցցէներու խուլ որոտմամբ կը պարպէին զաւաթ- ներն: Ի պատասխանի Դեր. Արհ. Եպիսկոպոսն յօտին կանգ- նած Մխիթարայ Տան եւ Յոսելինաւոր Հօր կենաց կ'առաջար- կէր բաժակն Վարժարանին ազնիւ աշակերտաց երաժշտական խումբն ընտիր հասուածներով եռանդն եւ խանդ կը բազմա- պատկէր: Զգածեալ չեչտերով սկսաւ իր խօսքն Հարազատն Յոսելեար Հօրս, առաջարկեց բաժակն իւր Եղբօր Ռւխտին եւ ներկայից կենաց: Եւ ապա հետզհետէ խօսեցան մի առ մի ա- մեն բազմականք, յորս Դեր. Ներսէս Վ. Աճեմեան՝ սիրազեղ սրտագրաւ ճարտարախօսութեամբն, եւ յանպատրաստից՝ Պատ- ուախան Հօրս Աշակերտ եւ Հոգեկից եւ Վարժարանիս ուսումնա- պետ Վ. Հ. Թադէոս Վ. Թովմաճան, առոյգ եւ ջլապինդ բար- բառով տաղաչափելով:

Առհասարակ զուարթութեան մէջ՝ ուր ամեն բան սրբա- զան սիրոյ բնագորշմն ղունէր՝ եւ սիրտք եղբայրական սիրով ոռոգուած էին՝ աւարտեցան խնջոյքն:

Հետեւեալ օրն՝ քաղաքիս Ճէրիտէի Շարգիյէ պատուական լրագրին մէջ հետեւեալ տողերն կարդացինք.

«— Ո՛հ, որչափ գեղեցիկ ըսած է Վիկտոր Հիւկո՝ թէ Վայն «այն տան ուր տղայ չկայ, եւ վայն այն վանդակին ուր թռչուն «չկայ. այլ, ո՛հ, որչափ աւելի գեղեցիկա ըսած է Աստուած՝ թէ «Նրանի՞ տն տան ուր ծեր կայ, եւ բիւր երանի՞ ուր սէր կայ»:

Ահա ի՞նչ լինչ եւ յորում է Մխիթարայ պարծանքն: Ար- ժան եւ իրաւ:

Պատկերի Ոգին անզգայ չէր կարող մնալ իր Եղբարց խըն-

դուժեան. անգամ մը լոկկ մնջիկ՝ այլ այս անգամ աւելի մօտէն թառեցաւ այդ սեղաններու մօտ եւ երազեց ու երգեց անպատրաստ.

« Ուրեմն արդար այսօր Նղլարք անդրաճայնել ցը՛վեցէ՛ժ՝
« Կեցցէ՛ Մեծըս Մխիթար, կեցցեն ուղիքս այնպիսւոյ՝
« Յոր ի բոյլըս կաճառաց լուսաճաճանչ փայլի Արեգն
« Վառին Ասանդը միշտ անպակաս խոր գիշերոյս լուսա-
սուք: »

Աս Քեզ՝ ուրեմն՝ ո՛ր Պատուական Յորեկտար կը դառնայ
Զայնն՝ ոչ ի սպառ Քեզ անձանօթ.

Եթէ այլք հազար՝ ես բիւր, եթէ այլք բիւր՝ ես բիւրսոյ
բիւր կը մաղթեմ Քեզ, Հայր Պատուական:

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆ

ՀԱՆԳԻՍՏ

ԱՐՀԻ. ԳՐԻԳՈՐԻՍ. ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ԲԵՐԻՈՅ

Հին տարին որ ժամանակակից պատմութեան մէջ կարեւոր եւ ուշադրելի կէտ մը պիտի գրաւէ, աշխարհիս երեսն ներկայացուցած տարբեր տեսարանաց, եւ համայն մարդկութեան կուրօրէն բաշխած պիտանի եւ վնասակար իրաց համար, նաեւ մասնական տեղեաց եւս նկատմամբ նուազ ազդեցիկ ու ներգործող չեղաւ: Բերիոյ Արքեպիսկոպոսական Վիճակն որ 37 տարի անընդմէջ խաղաղութիւն վայելեց իւր առաքելական Արհի. Տ. Գրիգորիս Վ. Պալիթեան Արքեպիսկոպոսին հայրական հոգաբարձութեամբն, յանկարծ ի սուգ համակեցաւ հորին մահուամբ: Ամեն ազնուասիրտ Բերիացի անհատ՝ ցաւապին կը դգայ եւ պիտի դգայ այս խոր վէրքին մօրմօքններն, իւր ա-

կանջաց միշտ մօտ պիտի հնչեն զանգակաց այն տխրածայն բախիւններն՝ որ ժողովրդեան կարի թանկագնոյ նստած մեծ կորստեան բօթն գուժեցին:

Դեկտ. 26 ին էր՝ յորում այս ցաւալի սրկածը տեղի կ'ուներար: Այն օրը նոյն ակօռոյն համար սգոյ օր մ'էր. տօնական աւուրց չքեղ հանդէսներու տեղ, Բերիա մեռելաթաղի տխուր յուղարկաւորութիւն մ'ընելու կը պատրաստուէր, եւ նորին հետ տեղւոյն համակիր ազգայնութեանց ցաւակցութեան սրտագին արտայայտութիւնքն ի մի վայր կը ժողվէր. քրիստոնէական եղբայրսիրութեան քանի՜ գործունեայ լինելն նոյն օրը շատ աղէկ երեւցաւ: Հետեւեալ օրը քաղաքին Յոյն Մեղքիդ, Ասորի, Մարօնիդ, Քաղղէացի Քոյր-Եկեղեցիք փութացին իրենց վշտակցութիւնն աւելի ալղու կերպով ընծայելու: Հայ-Կաթողիկեայ հասարակութեան:

Նոցա բովանդակ կղերն համախմբեցաւ հանդիսին ամենափսեմ եւ պատկառելի կէտն յօրինելու, ասոնց ընկերացած էին Փրանկիսեան եւ Յիւռուսեան Հարք, Բարձրապատիւ Կուսակալին որդին եւ Եւրոպական պետութեանց Մեծ. Հիւպատոսքն պատուեցին զՀայ հասարակութիւնն անձամբ ներկայանալով նոցա Հովուին յուղարկաւորութեան հանդիսին: Այսպէս Բերիա քաղաքին ամենաբարձր պաշտօնատարք եւ Հայ Կաթողիկէ հասարակութեան ազնուական մասն, Արքեպիսկոպոսարանը խմբուելէն յետոյ, հանգուցելոյն մարմինն մեծ չքով եկեղեցին փոխադրեցաւ. ճամբան հայրապետական մարմինն բարձող զահաւորակին առջեւէն լուռ եւ տխուր կը յառաջանար Հայ-Կաթողիկէ պատանեաց եւ օրիորդաց դպրոցներուն աշակերտաց երկար շարքը: Փրանկիսեանց վարժարանին ուսանողներն երաժշտական նուագօք այս սգալի յուղարկն եւ եւս թախծալի կ'ընծայէին: Յանգորրութիւն եւ ի չքեղութիւն հանդիսիս կառավարութիւնն հոգացեր էր քաղաքապահ զօրաց ջոկատ մ'առաքել, որոնց կ'ընկերանային հիւպատոսից բարապանները:

Մայր Եկեղեցին ժամանելէն ետեւ պատարագն եւ հոգեհանգստեան աղօթքներն խիստ սրտաշարժ կերպով կատարեցան: Յետոյ Յոյն Մեղքիդ կղերին դասէն Տէր Կոստանդին խուտարի քահանայն հանդարտ բեմն յառաջացաւ եւ գեղեցիկ դամբանական մ'արտասանեց: Հանգուցելոյն առաքինակրօն կեանքն եւ ամենուն ծանօթ սրբութիւնն ընդարձակ նիւթ մատակարարեց պերճախօս բեմասացին. կենդանի երանգօք նկարեց նո-

րին անձնուէր զոճողութիւնն եւ անքուն հսկողութիւնն ի պայծառութիւն վիճակին: Դամբանականին կնիքն եղաւ բարեմաղթութեամբ շատ արեւներու մեր Վեհափառ Ինքնակալ Կայսեր, եւ Լեւոն ԺԴ. Սրբազան Քահանայապետին, մխիթարութիւն հայ ուղղափառ հասարակութեան ընդհանրապէս, եւ անսոսնակի Պալիթեան ազնուական տոհմին: Յաջորդաբար դամբանական խօսեցան Ասորոց հանգուցեալ Գէորգ Պատրիարքին եղբորորդին Խուրի Իրիառ Շէլհօզ եւ Գառ Պօղոս Ասֆուր Մարօնիզ կրօնաւորը: Մին ներկայացուց զհանգուցեալն եկեղեցւոյ Աստուածարեալ ին հայրապետաց իբր կենդանի պատկեր, ի հանդէս ածելով անոր հեղ՝ խոնարհ եւ խաղաղաէր բարքն նաեւ աղքատսինամ գութն եւ հայրական սէրն առ տառապեալս: Երկրորդն՝ անոր իւր վիճակին պայծառութեանը համար մտածած եւ ի պործ դրած միջոցներն զրուստեց: Ապա գերեզմանի կարգն կատարելով սրբակեաց Սրբեպիսկոպոսին մարշալնն ամբոխեցաւ ի զիր հանդստեան: Խուռն բաղմութիւնը տակաւ սկսաւ ցրուիլ, լուսահողի հանգուցեալոյն յաւիտեանական հանգիստ եւ հովուակորոյս հօտին նախորդին առաքինութեամբն ճոխացեալ արժանաւոր հովիւ մաղթելով:

Ընթերցողք անշուշտ գո՛հ պիտի լինին լսել համաուօտ կերպով բարեյիշատակ վախճանելոյն կենսադրութիւնն:

Արհի. Տ. Դրիգորիա Վ. Սրբեպիսկոպոս Բերիոյ յամի 1815 հոկտ. 25 տեսաւ աշխարհիս լոյսն Պալիթեան ին եւ ազնուական դերդաստանէն: Պ. Յովսէփ Պալիթեան լի սոստուածպաշտութեամբ՝ սիրող զխտութեան եւ զեղեցիկ զոստիարակութեան ի սկզբանէ հոգ տարաւ որ իւր սիրելի որդին Միքայէլ մանուկը ճշմարիտ երկիւղածութեան եւ բարի վարուց սկզբամբ մեծնայ: Իմաստուն տղայն իւր վախիկիկ սրտին մէջ տնկուած առաքինութեան սերմերը հասակին հետ աճեցոյց. ջանաց պարկեշտութեան եւ վարուց ամբոթութեան օրինակ հանդիսանալ իւր հասակակցայ: Երբ վիճակի որոշման ժամն հասաւ, աւետարանի պատանեակն զմասն բարի ընտրից. ժամանակակից ներհուն վարդապետաց միոյն առաջնորդութեամբ ձեռք զարկաւ եկեղեցական ուսման, որ միակ յագեցուցիչ առարկայ կրնար լինել իւր ճշմարտախնդիր մտաց եւ սուրբ սրտին. նորա գործունեայ հանձարն քաջ ըմբռնեց զխտութեան յարգն, ուստի աշխտեցաւ իրեն հաղորդեալ վարդապետութիւնքն գտնձել եւ համբարել

Իւր յիշողութեան մէջ: Անձնական կատարելութեան աւելի թեւակից ըրած էր սրբութիւնը, որուն արդէն ի տղայ տիոց ընտեղացեալ էր: Անոր այս ձիրքը թէպէտ խոնարհութեան քօղով ծածկուած՝ բայց ծածուկ չմնաց, նոյն ասեմները Բերիոյ վիճակն հովուող Արհի. Բարսեղ Այվազեան Արքեպիսկոպոսին առջեւ, որ քահանայ ձեռնադրեց զինքն յ30 յուլ. 1843: Նորընծայն վառեցաւ բորբոքեցաւ մշակ առանց ամօթոյ հանդիսանալ իւր սուրբ պաշտաման մէջ: Իրեն յանձնուած մանկանց քրիստոնէական վարդապետութեան եւ Հոգւոյն Սրբոյ եղբայրութեան հոգն լիովին կատարեց. եռանդնալից նախանձադուգութեամբ եւ հոգեւունչ քարոզներով բաղմամբիւ մեղաւորներ առ Աստուած դարձոյց. սգաւորները մխիթարեց, լքելոց եղաւ քաջալերութիւն: 1851 ին պատահած արկածից ասին տառապելոյ քաջ ապաւէն հանդիսացաւ: Այս հասարակասէր ջերմ ծառայութիւն ժողովրդեան սիրտն ու վստահութիւնն այնպէս իրեն շահեցաւ, որ յետ մահու նոյն վերոյիշեալ Բարսեղ Արքեպիսկոպոսի, երբ անոր յաջորդին ընտրութեան համար խորհուրդ կ'ըլլար, մեծ ու փոքր յերկմանցան երբեք քուէն ի նպաստ Տ. Միքայէլ քահանային ձգելու: Ընտրեալն Լիբանան Զմմառ վանքն կոչեցաւ, ուր Կրիգոր Պետրոս Ը. Տէր Աստուածատուրեան Կիլիկիոյ Կաթողիկոսն առնթրակալութեամբ Հաճեան Տէր Թովաննէս Եպիսկոպոսին Կեսարիոյ եւ Աղեքսանդրեան Տէր Միքայէլ տիտղոսաւոր եպիսկոպոսին Երուսաղեմի՝ ամբարձ զնա ի պատիւ Արքեպիսկոպոսութեան Բերիոյ, Կրիգորիս անուամբ յ2 փետր. 1861: Ի Բերիա վերադարձին ժողովուրդն մեծ խանդավառութեամբ ընդունեցաւ իւր նորաստեղծ հովիւն, ու արծարծուն եռանդեամբ անմիջապէս ձեռք առաւ թեմին կառավարութեան ղեկն եւ սկսաւ ամենայն ինչ խնամել եւ հոգալ: Այս կերպով եօթն տարի անցնելէ յետոյ, Պիոս Թ. Սրբազան Պապին հրաւիրանաց համեմատ Արհի. Արքեպիսկոպոսն իր թեմէն մեկնեցաւ եւ գնաց առ Սեւմա առաքելոց Ս. Պետրոսի ութեւտաներորդ հարիւրեկին հանդիսաւորութեան 1868: Անտի գնաց Կ. Պօլիս եւ առաջիկայ գտաւ Հասունեան Ամենապատիւ Կաթողիկոսին գահակալութեան հանդիսին, եւ աճապարեց դառնալ իւր անձկալի վիճակն: Սակայն յաջորդ տարին հարկեցաւ երկրորդ ճանապարհորդութիւն մ'ընել զէպ ի Կ. Պօլիս՝ Պատրիարքական Սիւնհոգոսին, եւ ապա ի Հռովմ Վատիկանեան տիեզերական ժողովին ներկայանալու համար:

1870 թն Հայ ազգաբնակչության հասարակութեան մէջ ծագած դժգոյքը հարկեց զինքն փութալ յիւր վիճակն, խոճական հակողութեամբ պատասպարեց զայն ժամանակին յարուցած դժուարութեանց մէջ, եւ տոկուն յարատեւութեամբ պահեց անարատ իւր հօտն ի վտանդից՝ սերտ յարմամբ յԱթոն Առաքելապետին Պետրոսի Ազգային չփոթից խաղաղեւէն վերջը նայեցաւ եկեղեցւոյ հասոյթն տաւելուի. գնեց կրկին շէնքեր որոց մին օժեց եւ կարգեց մատուռ Ս. Նղիա Մարգարէին, եւ միւսը առ ժամանակ մի ժողովրդեան աղքատաց բնակութեան տալէն ետեւ ազգային պատանեաց վարժարան ըրաւ ընդարձակելով շէնքը հոյակապ կերպով. երբ այսպէս մէկ կողմէն հաւատապնդող մարմնաւոր ու մտաւոր պիտոյքն կը հողար, միւս ձեռքով հողեւորն եւս յառաջ կը տանէր. 1871 թն Աստուածամօր սուրբ սրտին եղբայրութիւնն հիմնեց : Այս հաստատութիւնս Բերիոյ ժողովրդեան վրայ մեծ ազդեցութիւն ըրաւ, հողեւոր կենաց զարգացումը շուտով սկսաւ երեւիլ :

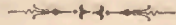
Բարեյիշատակ հանդուցեալն ցլխիճան կենաց չթերացաւ իւր հովուական խնամքէն, եւ այս առաւել յայտնի կ'ըլլայ իւր վերջի կրկին գործերէն : Պէլան զիւղաքաղաքն 1897 թն վերջապէս որոշ կերպով յարեցաւ Կաթողիկոսեան. քաջ հովիւն մարմնաւոր պիտոյից հետ հողեւորին եւս միտ դրաւ : Յանուն նոյն տեղւոյն քահանայ մի ձեռնադրեցաւ եւ առաքեցաւ . այս նոր Կաթողիկեայ թիւն հետզհետէ աւելնալու վրայ է : Պանծալի է եւ այն նշանաւոր գործն զոր ամեն ազգասէր շատ պիտի դնահատէ : Բերիոյ Հայութիւնն՝ որ բաւական թիւ մը կը կազմէ, ժամանակին բերմամբ մոռնալով իւր մայրնի բնիկ լեզուն, աւոր տեղ փոխանակեր էր արաբականը . ժողովուրդն՝ թէ եւ սիրող եկեղեցական արարողութեանց, դժբախտաբար նոյնն հրապուրիչ սրտագրաւ իմացուածոց չէր կարող խելամուտ ըլլալ, այս կերպով հայ հասարակութիւնն ազգային տեսակէտով անկամ վիճակ մ'ստացեր էր : Լուսահոգի հանգուցեալն բաղձալով ասոր եւս դարման տանել եւ ապագայն բարւոքել՝ Աղարեան Ամենապատիւ Վհատիա Կաթողիկոսէն խնդրեց հաճիլ առաքել Անարատ Յղութեան քերց ընկերութենէն քանի մը Մայրապետ ազգին օրիորդներն հայ գրականութեամբ հրահանգելու, (ցանկալի ձեռնարկ), խնդիրքն հաճութեամբ շնորհեցաւ, շորս մայրապետը իրեն զրկուեցան . զպրոցը բացուեցաւ ի մեծ խնդութիւն համայն ազգին : Հիմա օրիորդաց թիւն 150ը կ'անցնի ,

որոնք ասեղնադորժութեան հետ կ'ուսանին Հայերէն , Փաղ-
զիւրէն եւ Արաբերէն :

Աստի հինգ տարի յառաջ ունեցած աղետոյ մահաբեր հի-
ւանդութեան հետքերն վերստին սկսան տեսնուիլ. տաժանակիր
ծնգեալ մարմինն այլ չկրցաւ անոր խիզախ յարձակման դէմ
դնել , ուստի անկողին ինկաւ, անտանելի ցաւոյ պատճառաւ
գիշեր ցերեկ անհանգիստ էր, սակայն զարմանալի համակամու-
թեամբ կը համբերէր. միանգամայն տեսնելով հիւանդութեան
յառաջանան, ուղեց անինամ չթողուլ իւր հօտն, այլ յանձնեց
ամեն բան յարմար պաշտօնէից՝ յաւելլով կարեւոր հրահանգներու
Այնուհետեւ խնդրեց եւ ջերմեռանդ սրտիւ ընդունեցաւ եկե-
ղեցոյ մեղսաքաւիչ խորհուրդներն . զօտեւորեցաւ գիմազրա-
ւելու մահուան, հասաւ իրեն բաղձալի՝ սակայն այլոյ ողբալի
ժամն. կնքեց իւր արցիւնաշատ կեանքն, ննջեց ի քուն արդա-
րոյ 82 տարեկան հասակին մէջ. իւր սիրիլի ժողովրդեան՝ մա-
նաւանդ հայրաքար խնամեալ սրբոյ եւ այրեաց աչկունքն ար-
տասուալից թողլով :

Ուրեմն Բերիոյ Արքեպիսկոպոսական այրիացեալ եկեղեցին
ծանրաթախիծ արամութեան մէջ է արդ. այլ միթէ՛ այսու միսի-
թարութեան նշոյլքն չիջած են իրեն համար. քաւ լիցի. Բերիա
լի յուսով ինչպէս արդէն պարծանօք կը հռչակէ իւր Վեհապոյն
Պատկառելի Գլխոյն Հոգիւն Վեհափառ Գերերջանիկ Հոգեւոր
Տեսօն Ստեփանոսի Ազարեան Կաթողիկոս-Պատրիարքի սգոյ
քօղն պատուել եւ ուրախարար պայծառ արշալոյս մը բարեւել :

ՅԱՂԱԳՍ ԷՌԻԹԵԱՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ

Ձիք ինչ ճշմարտութիւն որ ըստ ինքեան լինի այնպէս
 յայտնի եւ սառնի ինչպէս է մի գերտայի եակի էութիւնն, որ է
 անհղձող ամենայնի, տիեզերաց միասեման տէր, յերակացու,
 ուղղիչ աշխարհիս անբաւ մեքենայի, որոյ բովանդակ ժողո-
 վուրդք յարգանօք խոնարհին, զորմէ մեր հոգին եւս յատկապէս
 վկայէ. չիք ինչ ճշմարտութիւն այնչափ առայդ եւ յայտնի ինչ-
 պէս է Աստուծոյ էութիւնն: «Գոյ Աստուած, կ'ազազակէ Cha-
 teaubriand, գոյ Աստուած. ձորոց դարարագեղ խոտերը, լեռ-
 նային մայրի ծառք, եղեւնափայտերն եւ կիտրոնին դաշն կը
 դոհարանեն, միջատը կը հծծէ իւր դրուատիքը, փիղը զայն կ'ող-
 ջունէ ի ծագել արեւու. թռչունը յանաստի գեղգեղէ իւր քաղցր
 դայրայիկը ի դրուատիս Աստուծոյ, շանին եւ կայծակը նորա
 կարողութիւնը կը յայտնեն, եւ համոտարած Ովկիանոսը յայտ
 առնէ նորա անհուն մեծութիւնն: Մարդը միայն յանդգնեցաւ
 ըսելու, ոչ պոյ Աստուած»: Այս միայն մարդն, այս սակզմուած
 էակը, բանականութեամբ ճոխացեալն, որ քան զոմենայն տ-
 րարածս առաւելագոյն պարտ էր Աստուծոյ էութիւնը խոստո-
 վանիլ, այլ ստեղծի այն խելայնորութեան եւ յիմարտութեան կը
 ժամանէ որ կը յաւակնի դռնել. չիք Աստուած «Ոչ գոյ Աստ-
 ուած» (Սաղմ. Ժ. Գ. 1). Կռակարիշտ հեթանոսներն իսկ, թէ-
 պէտեւ ի խորս անառակութեան եւ լիտութեան սուգեալ եւ
 ազգի ազգի մոլար եւ սուտ ճանապարհներով խոտորեալ, այնու
 հանդերձ չի ժպրհեցան երբէք ուրանալ Աստուծոյ էութիւնը.
 մանաւանդ թէ նկատելով Արարչին հիւանդի գործերը՝ զԱյն՝
 ըստ իւրեանց մտաց կ'երեւակայէին, փարթամ, մեծապայծառ
 յատկութիւններով եւ գերբնական ստորոգելեօք: Առողջ դատու-
 ղութեան տէր բանական արարածը անհնար է որ Աստուծոյ է-
 ութիւնը կասկածանաց ենթարկէ: Ընդդէմ մտաց եւ զգացմանց
 գործած կը լինէր ոք, եթէ զայն ուրանար, զի պակասին տրա-
 մաբանական փաստեր եւ ձեռնարկութիւններ ի սկզբունս հա-
 կառակորդաց, ապականութեան եւ արդի բնկերութեան առան-
 ձին հանգամանքներու մէջ: — Օր մը Bernardin de Saint
 Pierre ի ներկայութեան իւր ելքայրակցաց, Գաղղիացի կրօ-

Նաւորաց կաթգի անդամներուն ատենաբանելով, եւ իսկապէս Աստուծոյ վերայ ճառելով այսպէս ասաւ. — Եթէ սեղէի ցուցանել ձեզի՝ բնութեան Հեղինակին՝ էութիւնն կարծեմ թէ չձեռք եւ թէ զիս վշտացուցած կը լինէի, զի այսու յիմարական դործ մի գործած կ'ըլլայի, նման անոր որ պարզ միջօրէի մը պէս գործէ արեգական եռօրէնը ցուցանել : Մի եւ նոյն խօսքերը յիշաւի՛ ես կ'ուզէի կրկնել այս հանդամանքի մէջ, զանց առնելով ամեն ցոյցերը ըստ որում աւելորդ :

Այլ սակայն առաջի աչաց ունելով բաղմոյց թշուառ եւ հէգ սրտկութիւնը, որք կափուցած են իւրեանց աչքերը կամ հիքթութեամբ կափուցանելու հետ են հանգէպ շլացուցիչ արեւու, որ իւր լուսով յամենայն ուրեք զմեզ կը լուսաւորէ, ստիպմամբ պարտաւորեալ եմ Աստուծոյ էութիւնն աչաց առջեւ դնել :

Կամելով համոզել արեգական էութիւնն իւր յատկութիւններով մի թշուառ կոյրի, կը պարտաւորէի կոյրի մը յարմար ձեռնարկութեանց գիմել, ձեռնարկելով թէ մէկ հասարակաց կեկրոնի անհրաժեշտութենէ մոլար աստեղաց սիւթիմին մէջ, թէ յրզգայի գործոց որք նոյնպէս կախում ունին, թէ բնութեան կարգէն որ յայտնապէս զայն կը հաստատէ, թէ միաբան հաւանութիւնէ համայն մարդկութեան, եւ թէ նոյն իսկ ի ջերմութիւնէ որ կոյրն իսկ զգայ ինքնովին եւ վերահասու է : Այսպէս նաեւ մինք, ի մէջ այնչափ կամաւոր կուրաց, ստիպուած ենք դիմել այնպիսի ձեռնարկութեանց որք անհրաժեշտ ցուցանեն Աստուծոյ էութիւնը :

Յետ ողբալոյ այնպիսեաց կուրութիւնը՝ պարտ անձին համարիմ քննել եւ պատկառմիլ մարդկային սոփեստութեանց, խմատակութեանց դէմ, զորպիսիս հեթանոսքն սնգամ տքտութեանց ենթարկելով կը պատժէին, այնպիսեաց ծաղու արժանի դադափարներէ պէտք է զգուշանալ եւ խորշիլ իրրեւ ամենափառաբեր յիմարներէ :

Ժամ է ուրեմն տպացուցանելոյ Առաջին ճշմարտութեան էութիւնը, որ հիմն գոյով միւս բովանդակ ճշմարտութեանց, ըստ որում ամենայայտնի՝ պէտք չէ որ ցուցանէինք :

Բազում եւ ամենահիմնական են փաստերը եւ զօրաւոր ձեռնարկութիւնք ի ձեռն որոց կ'ապացուցուի ճշմարտութիւնս : Ապաքէն, եթէ ճշմարիտ է որ Աստուած, ինչպէս կ'ըսէ Երեմիա, « Ի՛ մեծութիւն անհաս » (Դլուս ԼԲ. 19. Երեմ.) « Որ

միայն ունի զանազանութիւն՝ բնակեալ ի լոյս անմատոյց . զոր
 ոչ ոք ետես ի մարդկանէ, եւ ոչ տեսանել կարող է : Ինչպէս
 կը գրէր Պօղոս Առաքեալն առ Տիմոթէոս, (Գլուխ Զ. 16. Ա.
 Տիմոթ.) ճշմարիտ է զարձեալ՝ որ զինքն առանց վկայութեան
 չթողուց. « Եւ սակայն ոչ եթէ առանց վկայութեան զինքն ե-
 թող . » (Գործոց ԺԳ. 16) . առանց տալու մեղի իւր էութեան
 ամենապայծառ եւ հոստատուն փաստեր, զորս ուրացողը բա-
 նականութենէ զուրկ վարկանելու է : Կիկերոնն անգամ այս
 մտաց կը ծառայէր իւր « Յաղագս ծննդեան աստուածոց » գիրքը
 գրած ժամանակ ըսելով . « Այնպիսի է ճշմարտութիւնն էութեան
 Աստուծոյ, զի եթէ ոք ժպրհեսցի յուրաստ կալ ի դատս
 յիմարաց բաղմնոցի » (Յաղագս ծննդեան աստուածոց. Գիրք Բ.
 44) : Արդ ուրեմն ձեռնարկութեանց ապացոյցք՝ զորս ի մէջ
 պիտի բերեմ ցուցանելու համար մի այսպիսի էութիւն, պիտի
 առնում ըովանդակ Երեւելի, զգալի իրաց էութիւնէն, որ մեծա-
 պէս պահանջէ կարօտի ստեղծող հակի մը. անոնց հաստահիմն
 կարգէն եւ չքեղութիւնէն, համայն մարդկութեան եւ ժողովրդ-
 ոց համոզմունքէն, մեր հոգւոց վկայութիւնէն, եւ վերջապէս
 անպատեհ անպատշաճութիւններէ, որք կ'եզրակացուին եթէ
 ուրացուի Աստուծոյ էութիւնը :

(Շարայարելի)

ՍԱՐԳԻՍ ՎՐԴՊ. ՏԵՐ ԱՅՐԱՀԱՄԵԱՆ

Ժողովրդապետ յԱրտաֆուն

ՕՐԷՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՕՍՄԱՆԵԱՆ

ԸՍՏ ԾԻՍԻ ԱՆԱՅԻՏԱՅ

ՆԿԱՏՄԱՄԲ ԿՏԱԿԱԻ ԿԱՐԳԵԱԼ ԽՆԱՄԱԿԱԼԻ ԵՒ ԱՐԳԵԼՄԱՆ
ԵՒ ՊԱՐԳԵՒԱՏՈՒՌԵԱՆ ԸՆԴ ՄԷՋ ԿԵՆԴԱՆԵԱՅ
ԵՒ ՀՐԻՏԱԿԱՅ ԵՒ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԵԱՆՅ

ԳԼՈՒԽ Ա.

ԿՏԱԿԱԻ ԿԱՐԳԵԱԼ ԽՆԱՄԱԿԱԼԻ

ԵՒ

ՆՈՐԻՆ ԳՈՐԾՈՑ ՎՐԱՅ

(Շարունակութիւն տես քիւ 19)

ՀԱՏԱԾ Բ. — ԽՆԱՄԱԿԱԼԻ ԳՈՐԾՈՑ ՎՐԱՅ

Յօդ. 16. — Եթէ ամենայն ժառանգք կրտսերք են, եւ ժառանգութիւնն ազատ է ի պարտուց եւ ի հրիտակաց, խնամակալն կրնայ օտարացնել չարժական ինչքը, եւս եւ թեթեւ ինչ փնասու, նաեւ երբոր ժառանգք պէտք չունենան գնոյն:

Խնամակալն չկրնար օտարացնել կրտսերոյն անշարժ ինչքը, եթէ ոչ յետագայ օրինական պատճառներէն մէկուն համար.

1. Եթէ անշարժն վաճառի ի շնորհս կրտսերոյն կրկին գնէն աւելի:

2. Ի դիպուածի պարտուց, որով ծանրաբեռնեալ ըլլայ ժառանգութիւնն, որ եւ չկարենայ չիջանիլ եթէ ոչ վաճառմամբ անշարժի:

Պիտի վաճառի այնքան մասն նորին, որքան կը բաւէ հատուցանելու պարտքը:

3. Ի դիպուածի անորոշ տրամադրութեան վերջին կամաց, եւ ի դիպուածի պակասութեան չարժական ընչից եւ զրամոց

ի ժառանգութեան, որով հնար ըլլայ վճարել հրիտակները :

Պիտի վաճառի այնքան մասն՝ որքան կը բաւէ հրիտակը հասուցանելու :

4. Եթէ պէտք կրտսերոյն պահանջներն անշարժի վաճառումը :
Կրնայ օտարանալ այն՝ իրական արժուութեամբ, եւ նաեւ
թեթեւ վնասու իւրք :

5. Եթէ անշարժի պահպանութեան ծախքերն եւ տուրքն
եկամտէն աւելի ըլլան :

6. Եթէ անշարժն, սուին կամ խանութ, կործանումն սպաւ-
նայ, եւ տապալելու վտանգ աւելի ունենայ :

7. Եթէ անշարժն հզօր անձի ազգեցութեան վտանգի մէջ է :

Որ եւ է վաճառումն անշարժի որ կատարուի ի խնամակալէ
առանց միայ ի վերոյիշեալ օրինական պատճառաց, ոչինչ է՝ ո-
չընչութիւնն չկրնար բժշկուիլ վաւերացմամբ կրտսերոյն, որ
չափահաս եղած ըլլայ :

Շարժական կը համարին ծառք, արմուկներ եւ շինուածք
արտաքոյ հիման :

Յօդ. 17. — Եթէ ժառանգութիւնն ազատ է ի պարտուց եւ
ի հրիտակաց, եւ ժառանգն չափահասք են եւ ներկայք, խնամա-
կալն չկրնար օտարացնել ինչ ժառանգութեան՝ առանց կարո-
ղութիւն ստանալու անոնցմէ :

Սակայն կրնայ խնդրել հանգուցելոյն պահանջքը եւ ըն-
դունել անոր ուրիշ իրաւունքները եւ ժառանգաց յանձնել
զանոնք :

Եթէ համարէն ժառանգք չափահասք են եւ բացակայք,
խնամակալն կրնայ օտարացնել միայն շարժական ինչքը եւ վրնը
պահել անոնց :

Եթէ ժառանգք չափահաս ըլլալով, անոնցմէ ոմանք ներ-
կայ եւ ոմանք բացակայ ըլլան, խնամակալն կրնայ օտարացնել
միայն բացակայից վերաբերեալ բաժինը ի շարժականաց : Իսկ
անշարժից բաժինը չկրնար օտարացնել, եթէ ոչ պարտուց
համար :

Յօդ. 18. — Եթէ ժառանգութիւնն ծանրաբեռնեալ չըլլայ
ամենևին՝ ոչ պարտուք եւ ոչ հրիտակք, եւ ժառանգք ըստ
մասին կրտսեր ըլլան եւ ըստ մասին չափահաս, խնամակալն
կրնայ օտարացնել կրտսերաց պատկանեալ բաժինը, թէ ի շար-
ժականաց եւ թէ յանշարժ ընչից, վերը 16րդ. յօդուածին մէջ
մասնաւորեալ պատճառներէն մէկուն համար : Չկրնար նոյն

խնամակալն օտարացնել չափահասից բաժինը, բացի դիպուածոյ բացակայութեան նոցա, յորում դիպուածի եւս կրնայ օտարացնել անոնց շարժական բաժինը, բայց ոչ անշարժ բաժինը :

Յօդ. 19. — Երբոր ժառանգութիւնն ծանրաբեռնեալ ըլլայ պարտութեամբ կամ հրիտակութեամբ, եւ մէջտեղ դրամ չըլլայ, եւ ժառանգը չվճարեն իրենց դրամով պարտքերը կամ հրիտակները, խնամակալն ընտրեալ ի հօրէ կրնայ օտարացնել ժառանգութեան բոլոր շարժական եւ անշարժ ինչքը, եթէ նոյն ժառանգութիւնն սպառի ի պարտութեամբ :

Իսկ եթէ չըսպառի ի պարտութեամբ, եւ միայն պատրաստ դրամ չըլլայ մէջտեղը՝ պարտքերը եւ հրիտակները հատուցանելու, խնամակալն կրնայ օտարացնել այնքան մասն յրնչից ժառանգութեան, որքան կը բաւէ պարտքերը չիջուցանելու եւ հրիտակները հատուցանելու համար, եւս եւ տուանց հաւանութեան ժառանգաց :

Խնամակալն կը պարտաւորի սկսիլ օտարացնել շարժականները, թէ՛ պարտքերը չիջուցանելու եւ թէ՛ հրիտակները հատուցանելու համար : Մինչ շարժականքն չբաւեն, կրնայ օտարացնել այնքան մասն անշարժից, որ բաւէ պարտքերը եւ հրիտակները վճարելու : Յաւելեալ մասը չկրնար օտարացնել :

Յօդ. 20. — Հայրական հաւն, կամ անկէ ընտրեալ խնամակալն չկրնար օտարացնել որ եւ է շարժական կամ անշարժ ինչք՝ հանգուցելոյն պարտքերը կամ հրիտակները վճարելու համար :

Թէ՛ մէկն եւ թէ՛ միւսն կրնայ օտարացնել այդպիսի ինչքը՝ պարտքերը վճարելու համար ծանրաբեռնութեամբ ժառանգաց :

Պահանջատեարք հանգուցելոյն կամ հրիտակատարք կը պարտաւորին իրենց խնդիրը դատաւորին առաջարկել, որ վաճառել պիտի տայ այնքան մասն ժառանգութեան՝ որ կը բաւէ իրենց հատուցանելու համար :

Յօդ. 21. — Խնամակալն ընտրեալ ի մօրէ չկրնար օտարացնել որ եւ է ինչք ստացեալ ի կրտսերէ, բայց յայնցանէ՝ որ անոր պաականին ի ժառանգութենէ մօրն, թէ՛ շարժական ըլլան տայ ինչք եւ թէ՛ անշարժ, թէ՛ ծանրաբեռնեալք եւ թէ՛ ոչ :

Նոյն խնամակալն եւ ոչ իսկ՝ ժառանգութեամբ մօրն կըրտսերէն ստացեալ ինչքը, կրնայ օտարացնել, եթէ հայրն, հայրաւ-

կան հաւն, կամ ի թերութեան նոցին, անոնցմէ ընտրեալ խնամակարն, ներկայ ըլլայ:

Սակայն խնամակալն ընտրեալ ի մօրէ՝ կրնայ տրտմազրել նորին ժառանգութեան ընչից վրայօք, եթէ կրտսերն ոչ հայր, ոչ հաւ, եւ ոչ իսկ անոնցմէ ընտրեալ խնամակալ ունենայ: Բայց դարձեալ չկրնար նոյն խնամակալն օտարացնել, եթէ ոչ չարժական ինչքը, որոնց վինը կը պարտաւորի պահել, եւ մէկ մասը ծախել որքոց հարկաւոր եղած նիւթոց գնման համար, միայն թէ մայրն ծանրաբեռնեալ չըլլայ պարտաւոր կամ հրիստակաւ իւրք:

Այս զիպուածիս մէջ խնամակալն՝ ընտրեալ ի մօրէ, կրնայ չարժական կամ անչարժ ինչքը վաճառել, պարտքը եւ հրիստակները հառուցանելու համար: Բայց նոյն խնամակալն ընտրեալ ի մօրէ կամ ուրիշ որ եւ է անձ՝ որ խնամ կը տանի կրտսերոյն, չկրնար օտարացնել անոր անչարժ ինչքը, նաեւ ի զիպուածի համընթացութեան օրինական դատի իրիք:

Անիկայ կրնայ օտարացնել միայն չարժականաց մէկ մասը որչափ հարկաւոր է պիտոյից կրտսերոյն, եւ գնել անոնքնիկի բաները:

Յօդ. 22. — Խնամակալն կրնայ վաճառականութիւն ընել կրտսերոյն զրամով, նոյն զրամը պողպաքերել տալու համար: Կրնայ ընել նաեւ ինչ որ է ի բարին եւ ի չա՛հ կրտսերոյն:

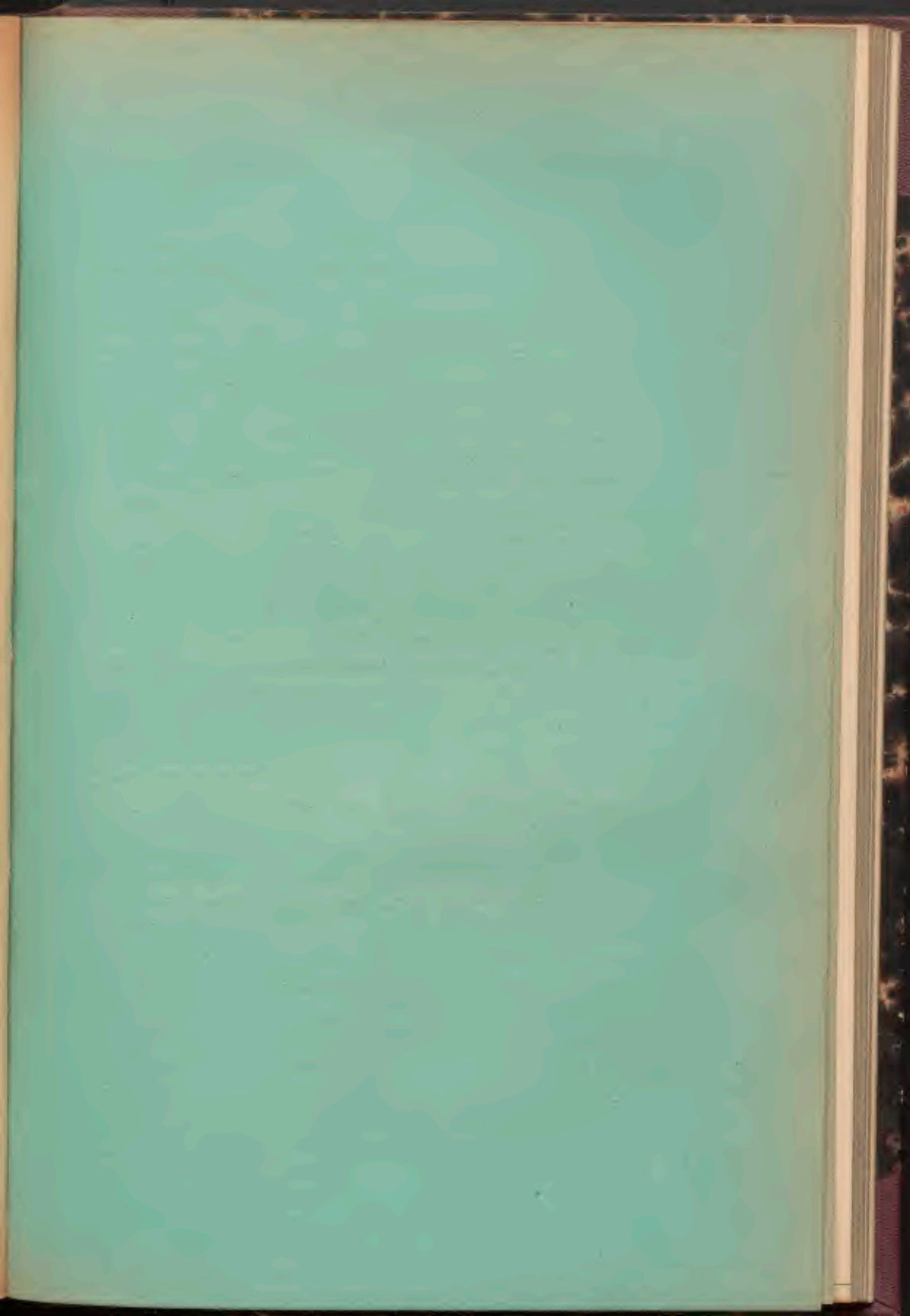
Չկրնար վաճառականութիւն ընել, կրտսերոյն զրամով, ի սեփական հաշիւ իւր:

Յօդ. 23. — Խնամակալն կրնայ վաճառել, նաեւ թեթեւ մետաղ, կրտսերոյն չարժական ինչքը՝ երրորդի մը, որ օտար է իրեն եւ հանգուցելոյն, եւ գնել երրորդ անձէ չարժական կամ անչարժ ինչք ի հաշիւ կրտսերոյն:

Ոչինչ կրնայ վաճառել այնպիսոյն՝ որ չկրնար վկայել իւրեն համար, եւ ոչ կրնայ վաճառել ինչ՝ հանգուցելոյն ժառանգի մը, եթէ ոչ իրական օգտիւ կրտսերոյն:

Խնամակալն անուանեալ ի դատաւորէ՝ որ եւ է զիպուածի մէջ չկրնար վաճառել կրտսերոյն ինչքը իւր նախահարց կամ իւր սերնդոց, եւ ոչ իսկ գնել ինչ անոնցմէ ի հաշիւ կրտսերոյն:

(Շարայարեյի)

ՊԱՏԿԵՐ տասն եւ հինգ օրը մի անգամ կը հրատարակուի.

Բաժանորդագրութեան տարեկան գինն է
Կ. Պօլսոյ համար 40 դանեկան.
Դաւանոսաց եւ օտար երկիրներու համար
բոլորտարի ծախքն ի միասին հաշուելով 50 « «

Խորաքանջիւր քիւ 2 դանեկան

ՊԱՏԿԵՐԻ խմբագրատունն է ի Բերա, Եեշիլ փողոց
Թի. 1, ուր պետք է դիմել բաժանորդագրութեան եւ քերթին
վերաբերեալ այլ ամենայն խնդրոց համար :

RÉDACTION DU BADGUERE

Constantinople, Péra, rue YÉCHIL N° 1

معارف نظارت جلیله سنک رخصتیه طبع اولنشد